

Teisės pedagogas, kolega, asmenybė profesorius Augustinas Normantas

Arvydas Andruškevičius

Socialinių mokslų (teisė) daktaras

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto profesorius

Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius

Ne vieną dešimtmetį ėjus dėstytojo pareigas Vilniaus universiteto Teisės fakultete teko girdėti kai kuriuos vyresnius kolegas teigiant, kad teisės studijų metais giliausią įspūdį jiems paliko to ar kito profesoriaus, docento skaitytos paskaitos – dėl puikaus dėstomo teisės dalyko problematikos išmanymo, akcentuoto ir griežta logika remiamo studijų medžiagos perteikimo ar, pavyzdžiui, naudojamų savitų paskaitos vedimo formų, tarkime, faktų iš paties dėstytojo gyvenimo patirties įterpimo, siejant tai su dėstomo teisės dalyko turiniu. Panašiai galima pasakyti ir apie daugumą mūsų fakulteto absolventų praktikų – teismų teisėjus, advokatus, notarus, kitus teisės specialistus. Susitikus su jais ir prisimenant studijų laikus buvo galima įsitikinti, kad kolegoms teisininkams yra sudėtinga preciziškai išvardyti visus savo buvusius dėstytojus, bet štai kai kurių iš jų pavardes ir dėstytojų teisės disciplinų pavadinimus jie pamena kuo puikiausiai. Manau, pagrįstai galima teigti, kad vienas iš tokių studentams itin įsimenamų mūsų fakulteto kolektyvo narių yra profesorius, socialinių mokslų (teisė) daktaras Augustinas Normantas.

Mano kolegą į universitetinę teisės pedagogų šeimą atvedė tradicinis kelias – pasiūlymą likti dirbti mūsų garbingoje *Alma mater* gaudavo tik tie jos absolventai, kuriuose fakulteto vadovybė įžvelgdavo potencialą kvalifikuotai bendrauti su akademinė jaunuomene bei polinkį mokslo tiriamajai veiklai. Be abejo, esminę reikšmę turėjo ir kandidato į dėstytojus individualios asmens savybės, jo charakterio bruožai. Šiuo atžvilgiu tinka paminėti dabar jau šviesaus atminimo žmogaus, mūsų fakulteto docento Prano Petkevičiaus kažkada išsakytą pastebėjimą, kad Augustinas jau studijų metais pasižymėjo moralinės pareigos suvokimu: antai jo bendrakursiams „raukantis“ dėl docento prašymo atlikti su studijomis fakultete nesisiejantį tam tikrą darbą, tą už visus padaryti pasisiūlė ir padarė būtent studentas A. Normantas. Kolegos Augustino išskirtinumą liudija ir toks mano paties dar studijų metais atsitiktinai nugirsto dviejų penktakursių pokalbio fragmentas: „...girdėjai, Normantą norima palikti fakultete dėstytojauti“, į tai buvo reaguota maždaug tokiais žodžiais: „Na, taip, jis išties matomas“ (suprask, pelnytai bendrakursių vertinamas). Penktakursių girdėta naujiena netruko pasitvirtinti – tuometis Valstybinės teisės katedros vadovas docentas Kęstutis Lapinskas oficialiai pa-

siūlė Augustinui paskirti savo gyvenimą teisės pedagogo ir mokslininko karjerai. Ir štai jau kitais mokslo metais man teko tiesiogiai pažinti naująjį mūsų fakulteto narį dėstytoją Augustiną Normantą, klausant jam priskirto kolūkinės teisės kurso paskaitų ir laikant atitinkamą egzaminą.

Taip jau susiklostė, kad mudviejų su Augustinu jau kaip Teisės fakulteto dėstytojų kelias nuo pat pradžių savitai susipynė. Kolegai išvykus rengti teisės daktaro disertaciją tikslinėje aspirantūroje (dabar tai vadinama doktorantūra), teko perimti jo turėtą kolūkinės teisės studijų discipliną. Kai po trejų metų Augustinas grįžo į mūsų Teisės fakultetą, tapo aišku, kad lieku prie dėstomo teisės dalyko, nes kolega aspirantūroje parengė daktaro disertaciją teisės teorijos tematika, tad jam buvo patikėta dėstyti valstybinės teisės (dabar – konstitucinė teisė) kursą. Žvelgiant pragmatiškai galima vertinti, kad perėjimas iš kolūkinės teisės į konstitucinės teisės „erdvę“ Augustino Normanto pedagoginei ir mokslo tiriamajai veiklai buvo išties perspektyvus sprendimas, nes aspirantūroje pagal apgintos teisės daktaro disertacijos temą įgytos žinios leido jam vėliau sėkmingai dirbuotis ne tik Teisės fakulteto auditorijose, bet ir kitur, būtent, lygia greta su dėstytojo darbu Vilniaus universitete vykdant atitinkamas pareigas svarbiose mūsų valstybės institucijose ir įstaigose: Lietuvos Respublikos Seimo Teisės komitete, Vyriausiojoje rinkimų komisijoje, Lietuvos Respublikos Konstituciniame Teisme, Seimo kontrolierių įstaigoje (pastarojoje, beje, atitinkamą laiką būnant jos vadovu).

Pagal fakulteto teisės studijų konstitucinės teisės programą mano kolegai teko dėstyti pirmo kurso studentams. Iš pedagoginio darbo praktikos yra žinoma, kad ši aplinkybė dėstytojui kelia papildomų rūpesčių, nes pirmakursiams ne visada būna paprasta nuo bendrojo gimnazinio lavinimo persiorientuoti – perprasti aukštajam mokslui taikomus standartus, ypač jei pajuntama sąlyginė universitetinių studijų laisvė: dalis studentų šią laisvę suprasdavo ir kaip paskaitų lankymo dispozityvumą ar paviršutinišką dėmesį dėstomo teisės dalyko seminarams. Tad pavoju, kad jo skaitoma konstitucinė teisė, būtina reikiamų žinių bagažui sukaupti, gali būti kažkiek devaluota, Profesorius preventyviai sumažindavo jau pirmojoje paskaitoje lakoniška, tačiau talpaus turinio frazė – „Vaikai, gyvenkime draugiškai“. Akademinėje plotmėje toks pasakymas reiškė, kad dėstytojo ir studentų santykiai privalės būti besąlygiškai grindžiami abipuse pagarba, kartu pagarba Vilniaus universitetui ir jo Teisės fakultetui bei pačioms studijoms, tokiu pasakymu kartu pabrėžiant paties studento rimto nusiteikimo ir asmeninio indėlio į studijų sėkmę būtinybę. Žinoma, paskirais mokslo metais rasdavosi studentų, neteikiančių reikšmės Profesoriaus aiškiai deklaruoto pagarbos vieni kitiems imperatyvo svarbai. Tad jei tais metais neišlaikiusiųjų konstitucinės teisės egzamino skaičius būdavo santykinai ženklus, paklaustas, dėl ko taip nutiko, dėstytojas šypsodamasis atsakydavo: „Ką aš galiu padaryti, kad jų mintys yra tokios gilios, kad neišplaukė į paviršių“ (subtilus humoras mano kolegai buvo įprastas dalykas dažname pokalbyje).

Pagarbos vienų kitiems principas galiojo ir tada, kai mano kolegai kaip vadovui tekdavo su savo studentais vykti į sovietmečiu įprastas „rudens talkas“. Jau atvykimo vakarą dėstytojas talkininkams aiškiai nubrėždavo ne tik jų būsimos darbo gaires, bet ir elgesio laisvu nuo talkos metu ribas, kurias peržengti neišvengiamai reikštų aukštosios mokyklos studento vardo pažeminimą, kartu, žinoma, pakenkiant ir paties Vilniaus universiteto reputacijai.

Žinant visa tai, netenka stebėtis, kad tolerantiškumu ir abipuse pagarba grindžiami žmonių santykiai Augustinui Normantui buvo didžioji vertybė taip pat ir katedros kolektyvo lygmeniu. Jis kiekviena tinkama proga primindavo ilgamečio Valstybinės teisės, vėliau Konstitucinės ir administracinės teisės katedros vadovo profesoriaus Antano Marcijono fenomeną sukuriant ir palaikant puikią darbinių ir kolegiskųjų santykių atmosferą, taip pat gebėjimą diplomatiškai „užgesinti kibirkštėles“, kurių ilgainiui neišvengia, ko gero, kiekvienas didesnis bendradarbių kolektyvas. Dabar hipotetiškai pasvarstau, kad net jei katedros vedėju visą tą laiką būtų buvęs kolega Augustinas, tai ir tokiu atveju jos kolektyvo narių santykių darna veikiausiai būtų tokia pati, nes Antano Marcijono ir Augustino Normanto principinės nuostatos žmonių bendravimo vertybinių pagrindų klausimu niekuo iš esmės nesiskyrė.

Metai, praleisti drauge dirbujantis Teisės fakulteto studentų labai, netruko išryškinti ir tokį mano kolegės asmenybės bruožą – ištikimybę teisingumo imperatyvui. Tai buvo ypač pastebima kažkada vadintų diplominių, o dabar – teisės magistro darbų gynimo procedūrose. Tas, kurio magistrinio tyrimo darbo vadovu būdavo profesorius Augustinas Normantas, dažniausiai galėjo jaustis pakankamai ramiai. Ką tuo norėta pasakyti? Kaip žinoma, minėti darbai neretai itin skirdavosi pagal juose nagrinėjamų klausimų sudėtingumą. Ir jei magistro darbų gynimo komisijoje kildavo diskusija dėl kolegos Augustino vadovaujamo darbo vertinamojo balo, darbo vadovas visada turėjo argumentų, kad nebūtų teisinga rašyti tokį pat ar net žemesnį balą jo vadovauto studento magistro darbui, kuris išnagrinėtos problematikos ar pritaikomosios vertės parametrais akivaizdžiai lenkia kurio kito studento magistrinį tyrimą. Tokia kolegės pozicija – „kova už savo studentą“ – buvo svarbi ypač tais atvejais, kai ginamuosius darbus recenzuodavo socialinių mokslų (teisė) daktaro diplomus palyginti neseniai gavę mūsų fakulteto nariai, daliai kurių, deja, buvo įprasta „kabinėtis“ prie toli gražu neesminių ginamojo magistrinio darbo netikslumų, tokiu būdu sudarant įspūdį, kad šis nėra vertas bent kiek aukštesnio balo.

Visada imponavo Augustino Normanto asmens nekonfliktiškumas ir jo siekis kiekvienu sudėtingesniu atveju rasti kompromisinį sprendimą. Taip jau susiklostė, kad dėl teisės studijų programos dalinės pertvarkos šių eilučių autoriui vietoj kolūkinės teisės teko imtis dėstyti administracinės teisės kursą. Šis akademinis pokytis lėmė, be kita ko, ir glaudesnius mudviejų su Augustinu darbinius ryšius. Dabar ne tik kad turėjome savo teisės disciplinas tame pačiame studijų

semestre ir todėl galėjome drauge aptarti tų mokslo metų pirmakursių studentų nusiteikimą rezultatyviam darbui, bet ir buvome atsakingi už bendrąją konstitucinės ir administracinės teisės baigiamąjį egzaminą. Natūralu, kad vertinant šį egzaminą laikiusiųjų rašto darbus susidurdavome su situacijomis, kai administracinės teisės žinios būdavo akivaizdžiai pakankamos teigiamam balui, o šio rašto darbo konstitucinės teisės dalies turinys kokybės požiūriu keldavo pagrįstų abejonų. Ir atvirksčiai, konstitucinės teisės žinioms esant reikiamo lygio, atsakymai į administracinės teisės užduotis kitąkart atrodydavo gana prastai. Nepamenu, kad tokiose neapibrėžtose baigiamųjų egzaminų darbų vertinimo situacijose mano kolega būtų prioritetizavęs savo dėstomą dalyką, remdamasis, pavyzdžiui, Konstitucijos, kaip „aukščiausiosios teisės“, argumentu: kokį galutinį vertinamajam balą parašyti visada stengėmės rasti sutarimą, o nepavykus to pasiekti, nė karto nebuvo įžengę į asmeninės priešpriešos zoną, ką jau kalbėti apie kokį nors tarnybinį konfliktą.

Profesoriaus Augustino Normanto akademinis taktiškumas yra, be abejo, jo asmenybės vidinės kultūros dėmuo. Šiuo atžvilgiu dera pažymėti ir tai, kad ir kokias pareigas eitų (kaip jau minėta, darbą Teisės fakultete mano kolega derindavo su veikla daugelyje kitų valstybės institucijų ir įstaigų), jis niekada nėra demonstravęs esąs pranašesnis už kitus katedros narius, ką jau kalbėti apie aroganciją. Atvirksčiai – Augustinas pats visada mokėjo pasidžiaugti bendradarbių karjeros pokyčiais, nesvarbu, ar tai būtų reikšmingi pasiekimai teisės mokslo plėtros srityje, ar, pavyzdžiui, pelnytai gautos aukštesnės pareigos mūsų fakulteto administravimo struktūroje. Neteko matyti jo ir susierzinusio ar neretuose mudviejų pokalbiuose kuo nors besipiktinančio. Tačiau nereikėtų manyti, kad kolega į kiekvieną gyvenimo reiškinį žiūrėdavo vien tik pozityviai: ko bene labiausiai jis netoleravo – tai žmonių, greitai „pamiršančių“ tai, kas gero jų labui buvo padaryta, ir nusisukančių tada, kai prireikdavo vienokios ar kitokios jų pagalbos. Neabejingas kitų problemoms ir rūpesčiams, Augustinas tokio „užmaršumo“ negalėjo suprasti ir pateisinti.

Tas, kuris pakankamai ilgą laiką pažįsta Profesorių, greičiausiai nurodytų tokį jo būdo bruožą kaip kolektyviškumas – dalyvauti kone visuose universiteto ar mūsų fakulteto renginiuose Augustinas Normantas jautė ne kaip nerašytą taisyklę, o veikiau kaip vidinį poreikį bendrauti, tokiu būdu nepametant akademinės bendruomenės gyvenimo pulso. Potraukį būti tarp žmonių rodo ir tai, kad ne vieną susibūrimą įvairiomis progomis yra inicijavęs ir pats Augustinas. Čia dera skyrium pažymėti, kad tokiuose individualiai rengtuose susiėjimuose viskas būdavo iki smulkiausių detalių apgalvota, turininga ir gražu – siekti tobulumo mano kolegai buvo savaime suprantamas dalykas, kartu tai reiškė ir Augustino pagarbos sukviestiems žmonėms ženklą.

Žmogaus vertybiniai orientyrai atsiskleidžia ne tik kolektyviniuose darbo santykiuose, todėl pabaigoje leisiu sau keletą eilučių apie Augustiną Normantą ne kaip apie teisės dėstytoją. Būdami su kolega daugmaž vienodo amžiaus, dažnai pasišnekėdavome ir įprastomis laisvalaikio, pomėgių temomis, bet vis dėlto dažniausiai

kalba sukdamosi apie mūsų šeimų džiaugsmus ir joms tenkančius iššūkius. Nebūtų prasminga svarstyti, kuri vertybė – darbas ar šeima mano kolegai atrodė svarbesnė, nes tai nepalyginami dalykai. Pakanka pasakyti, kad retas kuris galėtų prilygti Augustinui tuo, kiek širdies jis yra paskyręs savo artimųjų gerovės ir šeimos darnos labui. Šiuo atžvilgiu kažkiek netgi simboliška, kad, pavyzdžiui, mūsų fakulteto tradiciniuose naujametiniuose renginiuose organizuotus valso šokio konkursus visada laimėdavo elegantiškoji Jūratės ir Augustino Normantų pora.

Manau, vargu ar kas turėtų įtikinamų argumentų kvestionuoti, kad profesorius Augustinas Normantas ne tik unikaliais teisės pedagogikos metodais, mokslo įdirbiu, bet ir išskirtine inteligencija, komunikabilumu, tobula bendravimo kultūra ir ypač empatijos savybe palieka savitai gražių potėpių mūsų fakultetinio gyvenimo paveikslu kolorite. Man visada bus malonu prisiminti dešimtmečių akademinį kelią, nueitą drauge su žmogumi, buvusiu ne tik dalykišku bendradarbiu, bet ir tapusiu bičiuliu, kuriuo galima pasikliauti, kad ir kas nutiktų.